

ROADELE ȘEZĂTORILOR: ARTA ACULUI ÎN COLECȚIA MUZEULUI DE ISTORIE DIN SIGHIȘOARA

Lavinia Carmen Avram

„Arta acului” nu este o artă decorativă de sine stătătoare. Ea decorează obiecte textile de uz practic – ie, șorț – sau obiecte textile decorative – ștergar, capăt de pernă, față de masă, etc. Îndemânarea de a împodobii textile cu ajutorul acului, este foarte veche. Cunoscută încă din antichitate, ea este mereu folosită de-a lungul timpului și ajunge să cunoască diferite aspecte de la etnie la etnie, în funcție de dorințele vremii.

„Arta acului” s-a lucrat diferit nu numai de la o perioadă la alta, dar și în funcție de categoria de piese cusute: de podoabă, de îmbrăcăminte, de uz casnic. Forma și structura broderiilor a variat în funcție de forma pieselor, dar și în funcție de materialul din care sunt confecționate. La început, broderiile au fost aplicate pe anumite piese de port popular cu rol funcțional, apoi au format frumoase câmpuri ornamentale caracteristice unei zone, etnii sau epoci. Cromatica și ornamentele reprezintă gustul pentru frumos și perfecționează împodobirea:¹ *„Scopul broderiei era de a prelua vechile modele și ornamente, păstrându-le pentru urmași. Așa cum obiceiurile și tradițiile exprimă conținutul spiritual al comunităților, cu caracter de permanență și este preluat ca model de la o generație la alta, tot astfel și ornamentele pe pânză cu semnificațiile lor, fie plante, animale sau lucruri – trebuie să fie ordonate, să fie scoase din anonim și din uitare (...). O colecție de modele vechi și broderii pe pânză este ca o colecție de povești și zicale înțelepte, care au fost povestite odată de mult dar acum au dispărut. Ceea ce a mai rămas sunt litere indescifrabile și formele lor ornamentale. În broderiile pe pânză se oglindesc comportamentul țăranului, portul său de sărbători, gesturile, mersul, felul de a vorbi, demnitatea sa și multe altele.”*²

Broderiile colecționate se impun print-o mare diversitate de forme, prin discreția ornamentelor și a paletei cromatice. În ceea ce privește ornamentația, distingem două categorii de țesături, cele brodate cu motive florale, fitomorfe, avimorfe și zoomorfe, și cele țesute în general cu motive geometrice.³

În arta cusutului cu acul femeile folosesc motive decorative migălos cusute. Cusăturile variază ca aspect de la o zonă la alta. Aceste *puncte*, elemente constitutive, sunt aceleași pe tot întinsul țării. Fiecare tip de punct are o valoare grafică proprie. Prin repetarea lui, respectând anumite modele, se formează motive ornamentale, care la rândul lor formează frumoase compoziții ornamentale.

¹Aurelia Diaconescu, „ Broderia în portul popular din județul Mureș” în *Marisia*, XXVI, 2000, p.63.

²Camelia Ștefan, „Textile decorative din colecția Muzeului de etnografie săsească <Emil Sigerus>” în *Cibinium*, 2011, p.194.

³*Ibidem*, p.196.

Punctul în broderie își are originea în îndemânarea practică de a coase materia țesută. Ideea de a ornamenta prin folosirea acului s-a accentuat o dată cu întrebuițarea firelor de culori diferite. O însăilare a foilor de port popular – cămăși, poale, șorturi – sau la îmbinarea laților de textile de interior – fețe de pernă, fețe de masă, este cunoscută cu denumirea „*cheițelor*” care, pe lângă funcția de cusătură obișnuită, o are pe aceea de broderie cu scop decorativ. Principiul tehnic este al dantelei cu acul, cusătura realizându-se pe fire numărate. Ulterior aceste *cheițe* au fost înlocuite cu o dantelă decorativă, lucrată în tehnica ciocănelelor, care se aplica fie pe margine sub forma unei benzi decorative sau la îmbinarea foilor.⁴

Prin folosirea acului s-a ajuns, de-a lungul timpului, la câteva modalități tehnice care asigură posibilitatea decorării unei țesături. Aceste modalități, *punctele*, au denumiri foarte variate.⁵

Textilele sunt realizate în diferite tehnici, realizate din in sau cânepă, cusute pe *fire numărate* (în cruce) sau *după desen* (în lanț).⁶

Broderiile se deosebesc atât prin colorit, care diferă de la o zonă la alta, mai ales, prin ornament și gama compozițională. Cele mai apreciate sunt acelea a căror gamă constitutivă este *cruciulița*.

Cruciulița cu o față (fig.1) este un punct intens folosit pe tot cuprinsul țării. Acest punct străvechi imprimă o deosebită frumusețe motivelor ornamentale. Frumusețea motivului în cruciulițe este sporită prin exactitate. Astfel liniile oblice au aceeași direcție și aceeași mărime pe tot cuprinsul modelului. Materialul pe care se lucrează trebuie să aibă țesătura regulată, iar grosimea firului de brodat să fie în strânsă legătură cu grosimea pânzei.

Cruciulița cu două fețe (fig.2) spre deosebire de *cruciulița cu o față*, care este reprezentată pe o față prin două linii oblice suprapuse, pe dos rămânând numai linii verticale, reprezintă, atât pe față, cât și pe dos, aceleași linii – două linii oblice suprapuse.

Ceea ce putem observa la amândouă broderii este exactitatea, adică să căutăm ca liniile oblice să aibă aceeași mărime pe toată întinderea modelului, astfel păstrându-se frumusețea cusăturii.

Lănțișorul (fig.3) este un punct care se execută pe o singură față, prezentând mici verigi sau ochiuri, iar pe dos un tighel. Se face dintr-o singură mișcare, ținând țesătura în față noastră. Este un punct foarte folosit în broderia noastră.

Motivul ornamentale se împart în mai multe grupe, după formă și conținut. Ornamentele cu gama cea mai variată și mai dezvoltată în arta populară sunt cele geometrice. Elementele care formează această gamă sunt

⁴*Ibidem*, p.195.

⁵E. Avramescu, F.B. Florescu, *Broderiile la români*, Editura de Stat pentru Imprimare și Publicații, București, 1959, p.26.

⁶Camelia Ștefan, *op.cit.*, p.195.

compuse din: pătrat, romb, cruce, stea, cerc, triunghi, etc. Astfel artistul popular realizează compoziții unice și perfecte care trezesc emoția artistică.

Originea motivelor geometrice din arta populară este diversă. Urmărind cusutul de-a lungul și de-a latul pânzei cu fibre regulate, putem broda pe ea figuri geometrice, pe care le observăm și în mediul înconjurător.⁷

Motivete ornamentale au un izvor istoric, dar datorită minții omeneste și a condițiilor sociale și economice putem adăuga gamei istorice ceva nou și în ceea ce privește terminologia. Denumirea nu este întotdeauna originară sau cea inițială. Ea se poate schimba. Astfel, denumirea variază, în funcție de zonă și etnie, deși ornamentul este același. Cu vorbe vechi se pot prezenta motive sau compoziții noi.

Ca exemplu, cu denumirea „melcul”, tindem să ne gândim la frumosul gasteropod din grădinile oamenilor și nu numai. Însă, dacă observăm ornamentul, vedem că ne este prezentată o *spirală*, cunoscută în unele zone și cu denumirea de „cârligă”. „Melcul” este folosit fiindcă cochilia acestuia este asemănătoare unei spirale.⁸

Motivete ornamentale trebuie să compună un tot armonios. Gheorghe Oprescu a remarcat la decorarea țeșăturilor varietatea care face ca una să nu se asemeze cu alta. Câmpurile ornamentale de pe aceste elemente populare, potrivit tipologiei după criteriul ornamental, apar constant. Simplificarea compoziției ornamentale nu atrage schimbarea amplasamentului. Ornamentele apar în aceleași locuri.⁹

În afară de problema amplasamentului broderiei intervine și problema realizării compoziției ornamentale cu ajutorul unei game de motive. Când ne referim la broderia populară, putem observa anumite maniere sau deprinderi ornamentale. Ținând cont de acestea, motivete ornamentale au un anumit joc care face ca să se vadă un fond specific. Fondul decorativ are o geneză cu totul diversă, dar el reprezintă în sine o sinteză nouă care trebuie pus pe înclinarea și posibilitățile artistice ale fiecărei etnii.¹⁰

Dorința valorificării broderiilor populare în tot felul de produse este foarte importantă, dar nu trebuie înțeleasă greșit. Artizanatul este un adevărat creator. Indiferent când și cum face apel la motivul popular, el trebuie să ofere opere care să trezească emoția artistică. Textilele sunt adevărate documente etnografice care atestă o cultură înfloritoare pe aceste meleaguri, dovezi ale unor forme de trai și de cultură materială aproape dispărută.

Roadete țeșăturilor le putem observa și în colecția de țeșături a Muzeului de Istorie din Sighișoara.

⁷E. Avramescu, F.B. Florescu, *op. cit.*, p.28.

⁸*Ibidem.*

⁹*Ibidem*, p. 29.

¹⁰*Ibidem.*

În lucrarea de față am ales piese de cercetare, broderiile (o mică parte din colecția Muzeului) care, prin caracterul lor ornamental, prezintă o mare valoare decorativă. Ele asigură o bază documentară utilă și cuprinzătoare pentru realizarea unor viziuni generale asupra broderiei și a artei acului. Suportul istoriografic și științific îl constituie lucrările specialiștilor, care pun în evidență caracterul cusăturilor sub raport istoric, artistic și tehnic.

1. **Ia de Târnave**(NI 7867, NI 11316) se lucrează din 4 bucăți de pânză, prinse între ele și strânse la gât cu mai multe crețuri, formând niște cutulițe susținute cu o bentiță; această bentiță însă este lucrată cu un model în linii orizontale. Mai jos, pe cutulițe, se lucrează în partea din față, pe lățimea pieptului, un model în linii. Pe mânecă, cam în dreptul umărului se coase un galon, înlocuind alțița. De aici în jos, în linie verticală, până aproape de cot se fac niște râuri subțiri. În dreptul încheieturii mâinii, mâneca este încrețită, iar pe creț se face un model în linii orizontale. Volanul se termină cu un model.

Această ie se încheie într-o parte.

Puncte folosite: linii verticale, linii orizontale pe cutulițe, cruci și tighel.

Ia de Târnave se caracterizează prin simplitatea ornamentală. Motivele decorative apar discrete, culori vi și tranșante.

2. **Șurț** (FNI -nr.crt.21, FNI -nr.ct.29), șorț alb de sărbătoare de formă dreptunghiulară confecționat din una sau două foi asamblate între ele prin trei fâșii de dantelă lucrată în tehnica filee. De jur împrejur este aplicată o fâșie de dantelă executată în aceeași tehnică cu decor geometrizarant: motive vegetale. Pe fiecare foaie, amplasarea ornamentală este compusă din ghirlande florale cu decor geometrizarant, în colțuri sunt brodate buchete florale stilizate. Unele au la bază, pe fiecare foaie, brodat inscripție cu nume și uneori și anul. Fondul este alb, iar broderia esteroșie sau albastră.

Puncte folosite: cruciulițe după desen, dantelă realizată în tehnica filee, asamblat.

3. **Ștergarul** (NI 1619, NI 11346), folosit ca piesă decorativă până la începutul secolului al XIX-lea, este confecționat din cânepă, brodat cu motive florale, geometrice și zoomorfe în roșu. Este elementul decorativcel mai vechi din Transilvania folosit la înfrumusețarea locuinței. Acestea se atârnau între spațiul dintre perete și soba de cahle, pe o culme deasupra patului de paradă. Ștergarul prezintă la ambele capete borduri brodate.

Puncte folosite: linii orizontale, cruci și tighel.

4. **Fața de pernă** (NI 452) a fost mereu o piesă importantă în decorul locuinței. De formă dreptunghiulară, pe ele sunt reproduse motive ornamentale întâlnite și pe ii. Această față de pernă este cusută cu fir roșu și este de la 1824; prezintă un decor naturalist dispus longitudinal pe margine. Moda perinițelor de podoabă, cu motive decorative geometrice, florale și antropomorfe, cu sau fără inscripții, s-a răspândit foarte mult prin activitatea învățătoarelor de la sat mai ales în cadrul șezătorilor.

Puncte folosite: cruciulițe și lăntișor.

5. **Față de pernă fără dos** (NI 1437), de formă aproape pătrată, piesa reprezintă o față de pernă (fără dos) ornamentată cu decor naturalist amplasat central. Astfel, registrul central prezintă decor floral. Două rânduri de frunze sunt dispuse simetric față de registrul central. Cromatică: fond alb, decor roșu și albastru.

Puncte folosite: cruciulițe „la fir” și „cu mâna”, capetele tivite cu mâna.

6. **Capăt de saltea** (NI 604) de formă dreptunghiulară, tivit cu tighel, încheiat cu cheiță ornametat cu broderie manuală în punct de cruciuliță simplă și împletită, motivul cu căluți afronatați și cocoși dispuși în bandă centrală, încadrată de benzi cu motive geometrice și mărunul de granată cu frunze și muguri. Anul 1873. Cromatică: roșu și galben.

Puncte folosite: cruciuliță simplă și împletită, tighel cheiță.

7. *Capăt de saltea* (NI 11244), țesătură de bumbac de formă dreptunghiulară îmbinată manual și ornamentată cu bumbac mercerizat. Banda centrală este una florală, pomul vieții. Benzi de încadrare: zig-zag și flori. Cromatică: negru.

Puncte folosite: cruciuliță simplă și împletită.

Imaginile selectate sunt un omagiu adus mâinilor care cos, al celor care poartă azi cămașa tradițională. În dinamica vizuală observăm diversitatea ornamentelor, diferențe legate de concepții și abordări decorative în funcție de personalitatea „artistei” creatoare, dar observăm totodată și modul deosebit de structurare moștenit de-a lungul generațiilor. Piese au exprimat personalitatea artistică, care pornesc de la motive tradiționale, valorificându-le artistic și dovedind îndemnări în arta coaserii cu acul într-un dialog al obiectelor despre ce înseamnă tradiția azi, despre generații și despre transmitere, despre gustul pentru armonie, eleganță și echilibru, despre inventivitate.

THE FRUITS OF THE SIT'TERS: NEEDLE ART IN THE COLLECTION OF THE HISTORY MUSEUM IN SIGHIȘOARA

(Abstract)

Needle art' is not a decorative art in itself. She decorates practical textile objects or decorative textile objects – doormat, pillowcase, tablecloth, etc. The skill of decorating textiles with the help of a needle is very old. Known since antiquity, it is always used over time and comes to know different aspects from ethnicity to ethnicity, depending on the wishes of the time.

In the present work I have chosen pieces of research the embroideries (a small part of the Museum's collection) which, due to their ornamental character, present a great decorative value. They provide a useful and comprehensive documentary basis for the realization of overviews of embroidery and needle art. The historiographical and scientific support is provided by the works of the specialists, who highlight the character of the seams in historical, artistic and technical terms.

Cuvinte cheie: cusătură, broderie, țesături de interior, ornamentală, cromatică, punct de cusătură, arta acului, suport textil.

Key words: sews, embroideries, interior textiles, ornaments, chromatics, sewing point, art of needle, textile support.

Fig. 1

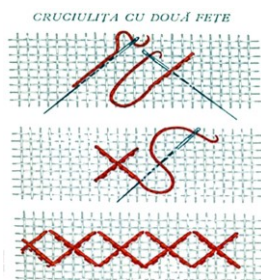

Fig. 2

Fig. 3

NI 1619

NI 11346

NI 452

NI 1437

NI 604

NI 11244